

A nemteljesítő hitelek vizsgálata a mezőgazdaságban

**ZÖLDRÉTI ATTILA - HERCZEGH ANDRÁS - VÖRÖS-ILLÉS
IVETT - PÁLL ZSOMBOR**

Kulcsszavak: pénzügyi szabályozás, agrár külső finanszírozás, idősorok elemzése,
fizetési moratórium
JEL- kód: G18, Q14, Q17

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Az Európai Központi Bank 2024. január 12-én tette közzé a 2023. harmadik negyedévi jelentését a jelentős intézmények bankfelügyeleti statisztikáira vonatkozóan. A jelentés megállapítja, hogy a nemteljesítő hitelek (NPL) aránya stabil maradt, a harmadik negyedévében 2,27% volt. Magyarország tekintetében hasonló helyzetet mutat a Magyar Nemzeti Bank 2024. május 28-án megjelent Pénzügyi Stabilitási Jelentése, amely megállapítja, hogy a nemteljesítő hitelek aránya nemzetgazdasági szinten alacsony. A hazai ráta a vállalati szegmensben stagnált, így összességében a portfólióminőség továbbra is megfelelő. Az NPL-arány csökkenése 2020-ban megállt, majd trendváltást követően szintje enyhe ingadozás mellett stabilizálódást mutat. Jelen tanulmány kettős célt tűzött ki maga elé. Feltárni a mezőgazdasági input-anyag- és energiaárak elmúlt években tapasztalt növekedésének és az NPL alakulásának összefüggését, valamint rámutatni a változás hazai mezőgazdaságra gyakorolt hatásaira. A szerzők első hipotézise (H1) szerint az input- és energiaárak alakulása – a piaci és nem piaci intézkedések ellenére – szignifikáns kapcsolatot mutat az NPL alakulásával. Második hipotézisük (H2) szerint a hazai mezőgazdasági kvv-szektor, azon belül is a mikrovállalkozásokat terhelik leginkább az NPL-változást kiváltó hatások. A szerzők a megalapozottságot az első hipotézis esetében korrelációs vizsgálattal, a második esetében idősorok analitikus elemzésével vizsgálták. A kutatásban újszerű a felhasznált mikroadatbázis, amely lehetővé teszi a nemteljesítő hitelek hitel és vállalati szegmensek szerinti vizsgálatát. Korábban csak nemzetgazdasági szintű adatok álltak rendelkezésre.

Az elvégzett vizsgálatok mindkét hipotézis megalapozottságát igazolták, így a szerzők az ezekből levonható eredmények és következtetések alapján arra matatnak rá, hogy – a hazai mezőgazdaság pénzügyi stabilitását befolyásoló tényezők további fokozott nyomon követése mellett – a komplex ágazati rezilianciaépítés folytatása a jövőben is kiemelten indokolt.

BEVEZETÉS

A Covid-19 humánegészségügyi világváltság primer és szekunder hatásaira időben átfedéssel és halmozottan ráépültek a háborús konfliktusok, az energiaválság és a

klímaváltozás hatásai, amelyek együttesen megállították az EU szintjén a nemteljesítő hitelek előző években elért látványos csökkenését, és a trendváltás eredményeként mára már az elért eredmények megtartása vált napjaink kiemelt célkitűzésévé. A ha-

zai mezőgazdaságot 2020 óta rendkívüli kihívások érték, elég a koronavírusra, az inputárrobbanásra, a háborús konfliktusokra és azok kereskedelemtorzító hatásaira, a magas kamatokra és a 2022-es aszályra gondolni. Ezek különbözőképpen érintették az egyes mezőgazdasági szakágazatokat, illetve a különböző méretű vállalatokat, és sok esetben okoztak likviditási problémákat. A termelés és a hitelek törlesztésének finanszírozása nehezebbé vált, ezért indokolt megvizsgálni, milyen nemzetközi és hazai okok állnak a háttérben és hatásukra hogyan alakult a hazai mezőgazdaság nemteljesítő hitelállománya, és ez milyen hatást gyakorolt a gazdálkodókra. Ez azért is indokolt, mivel a hazai mezőgazdaság hosszú évekig az egyik legmegbízhatóbb adósnak számított.

A szerzők kettős célkitűzést jelöltek ki maguknak. Egyrészt uniós szinten feltárni a mezőgazdasági inputanyag- és energiaárak elmúlt években tapasztalt növekedésének és az NPL alakulásának összefüggését, másrészt rámutatni arra, hogy az NPL-változás a hazai mezőgazdaság és a hitelállomány mely szegmenseit érintette leginkább, és milyen hatások azonosíthatók. A szerzők első hipotézise (H1) szerint az input- és energiaárak alakulása – a piaci és nem piaci intézkedések ellenére – szignifikáns kapcsolatot mutat az NPL alakulásával. Az NPL-változás hazai mezőgazdaság és hitelállomány szegmensei tekintetében a következő kérdések megválaszolását tűzték ki célul maguk elé a szerzők:

- Hogyan alakult a mezőgazdaság nemteljesítő hitelállománya az elmúlt években?
- Milyen hitelcélokat érintett ez a jelenség leginkább?
- Hogyan alakult az NPL-állomány szakágazatok szerint?
- Hogyan alakult az NPL-hitelállomány vállalati méretek szerint?
- Milyen kapcsolat fedezhető fel a hitel-moratórium és az NPL-állomány között?

Az előző kérdésekhez kapcsolódó második hipotézis (H2) szerint a hazai mezőgazdasági kkv-szektor, ezen belül a mikrovállalkozásokat terhelik leginkább az NPL-változást kiváltó hatások. A szerzők a megalapozottságot az első hipotézis esetében korrelációs vizsgálattal, a második esetében idősorok analitikus elemzésével vizsgálták. Az elvégzett vizsgálatok eredményei alapján fogalmaznak meg a szerzők következtetéseket és javaslatokat a hazai mezőgazdaság rezilienciájának fejlesztése érdekében.

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A nemteljesítő hitelek (angolul nonperforming loans) olyan kitettségek, amelyek vagy 90 napon túli jelentős összegű késedelemben vannak, vagy feltételezhető, hogy az adós a fedezetek realizálása nélkül nem képes a hitelt teljes egészében visszafizetni. A magas NPL-szint rontja az érintett bankok jövedelmezőségét és hitelezési képességét. Ez a szűkülő képesség egyre bonyolultabb hitelezési feltételeket és magasabb kamatfelárat eredményez, amelyek különösen a kkv-k számára jelentenek újabb és újabb nehézséget. Az NPL növekedése csökkentheti az ezzel érintett országok gazdasági növekedését is. Az NPL-ek állományával kapcsolatos kockázatok kezelése elsősorban az érintett bankok és nemzeti hatóságok feladata. Azonban egy olyan unióban, ahol a tagországok gazdasága és pénzügyi finanszírozása összekapcsolódik, az EU egyértelműen érdekelt az NPL-arányok alacsonyan tartásában. A nemzeti hatóságoknak és az európai intézményeknek össze kell fogniuk az NPL közös kezelése érdekében (European Banking Authority, 2024).

A pénzügyi stabilitást szem előtt tartva az Európai Unió intézményrendszere kiemelt figyelmet fordít a nemteljesítő hitelek (NPL) megelőzésére és kezelésére. A téma jelentőségét mutatja, hogy az Európai Unió Gazdasági és Pénzügyminiszte-

reinek Tanácsa (ECOFIN) 2017 júliusában cselekvési tervet dolgozott ki, amely három fő területen határozott meg intézkedéseket az NPL csökkentése érdekében. Ezek a bankfelügyelet, a fizetéseképtelenségi és követelésbehajtási rendszerek reformjára, valamint a másodlagos piacok fejlesztésére irányultak (European Council, 2017). Az ECOFIN cselekvési tervvel összhangban a Bizottság (European Commission) a bankunió kiteljesítéséről szóló 2017. októberi közleményében átfogó intézkedéscsomagot jelentett be (European Commission, 2017) a nemteljesítő hitelek számának csökkentésére. Ezt követően 2018 márciusában előterjesztette a nemteljesítő hitelek magas arányának kezelésére irányuló intézkedéscsomagját (European Commission, 2018). Az előzőekből kifolyólag az NPL alacsony szintjének célkitűzése az Európai Központi Bank (ECB) bankfelügyeleti tevékenységének European Banking Authority (EBA) is a középpontjában áll, amely kiemelt figyelmet szentel a nemteljesítő hitelek nyomon követésének. Mindezek eredményeként az NPL-ráta trendje éveken át látványosan csökkent.

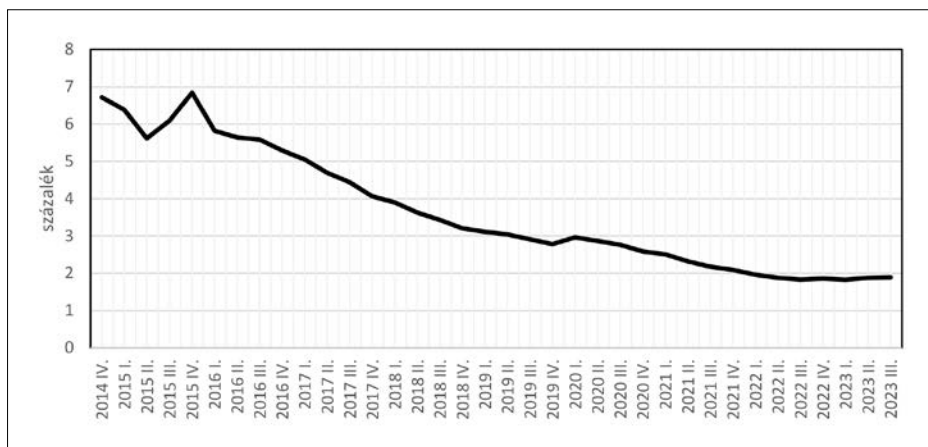
A Covid-19-világjárvány megjelenése nagyon súlyos humánegészségügyi helyzetet eredményezett, amely a világgazdaság alakulását is jelentősen befolyásolta. A járvány elhárítása és következményeinek kezelése a piaci folyamatokba való beavatkozást tette szükségessé (European Council, 2020 és European Commission, 2020/a). A humánegészségre gyakorolt primer hatások és a védelmére hozott intézkedések eredményeként a pandémia közvetlenül szűkítette a fogyasztó, a munkaerő és ezzel összefüggésben közvetve az áruk és a szolgáltatások piaci mozgását is. A Covid-19-világjárvány miatt az Európai Bizottság lehetővé tette a tagállamok számára az állami támogatási szabályokra vonatkozóan a teljes mértékű rugalmasság kihasználását (European Commission, 2020/b). Ennek megfelelően a tagállamok a háztartásokat

és a vállalkozásokat – beleértve az agrár-vállalkozásokat is – érintő likviditási nehézségek enyhítésére olyan rendszereket vezettek be, amelyek állami garanciákat és/vagy fizetési moratóriumot (halasztást) jelentenek az érintettek számára (European Council, 2020). Az Európai Bizottság már 2020-ban akciótervvel reagált a Covid-19 NPL-re gyakorolt hatásaival összefüggésben (European Commission, 2020/c). A központi szabályozás normál piaci folyamatokhoz való visszatérését hátráltatja, hogy a járvány elhárításában és a gazdaság helyreállításában az egyes ágazatok különböző ütemben tudtak bekapcsolódni, és ezek a járvány szekunder hatásait erősítették. Időben mindezekre ráépültek a háborús konfliktusok, az energiaválság és a klímaváltozás hatásai, amelyek együttesen megállították a EU szintjén a nemteljesítő hitelek csökkenő trendjét, és a trendváltás után az elért eredmények megtartása vált napjaink kiemelt célkitűzésévé. Az NPL alakulásának EU szintű dinamikáját az 1. ábra szemlélteti.

A nemteljesítő hitelek európai uniós szabályozása és felügyelete az intézményrendszer szoros együttműködésében zajlik, amelyhez a tagállamok együttműködése is társul. A témakörhöz hozzátartoznak a szabályozási és felügyeleti dokumentumok. Ilyenek az ECOFIN, az EU Bizottság és az Európai Központi Bank (ECB), valamint ennek központi bankfelügyelete, az European Banking Authority (ECB EBA) témakörhöz kapcsolódó szabályozásai, intézkedései és jelentései. Az ECB 2024. január 12-én tette közzé a 2023. harmadik negyedévi jelentését a jelentős intézmények bankfelügyeleti statisztikáira vonatkozóan (ECB, 2024). A nemzetközi szinten sokasodó külső hatások mellett a jelentés megállapítja, hogy a nemteljesítő hitelek aránya stabil maradt, aránya 2023 harmadik negyedévében 2,27% volt. Bár az EU és a hazai NPL-ráta korábbi látványos csökkenését egy alacsony szintű stabilizálódás váltotta fel, ez a stabil

I. ábra

A nemteljesítő hitelek aránya az EU27-ben a 2014. IV. – 2023. III. időszakra (%)
(The proportion of nonperforming loans in the EU27 for the period Q4 2014 – Q3 2023, %)

Forrás: European Banking Authority, 2024

banki háttérrel is segítette, illetve tovább segíti az EU-t az agri-food kereskedelemben betöltött szerepének megőrzésében, amelyről az Európai Bizottság rendszeres monitoringjelentésben számol be (European Commission, 2023).

A hazai szabályozást és felügyeletet az MNB látja el. Az MNB rendszeresen kiadja a Pénzügyi Stabilitási Jelentéseit, és ebben részletesen elemzi a banki eszközállomány helyzetét és benne az NPL alakulását. 2023 novemberében megjelent jelentésében megállapítja, hogy nemzetgazdasági szinten a nemteljesítő hitelek aránya alacsony (MNB, 2023). Az egyes ágazatok az átlaghoz képest eltéréseket mutatnak. A hazai nemzetgazdasági ráta a vállalati szegmensben stagnált, így összességében a portfólióminőség továbbra is megfelelő. Az előző évekre visszatekintve meg kell állapítani, hogy az egyes ágazatokra a Covid-19 eltérő hatást gyakorolt. A hazai mezőgazdaság Covid-19-et követő stratégiájának lehetőségeire mutatott rá Kapronczai szerzőtársaival már 2021-ben (Kapronczai et al., 2021). A kilábalást azonban további tényezők hátráltatták. Az országot sújtó extrém szárazság, a növény- és állategészségi járványok

hatásait a KSH jelentések visszatükrözik (KSH, 2023). Mindezt kiegészítette, hogy a humánegészségügyi válság az EU-ban, de Magyarországon is felerősítette a mezőgazdaság szezonális munkaerő-problémáit, amelynek hatásai ma is érvényesülnek, és a problémakezelés többletköltsége rontja a mezőgazdasági gazdálkodók pénzügyi, gazdálkodási helyzetét (Gyuricza és Zöldréti, 2022). A magyar mezőgazdaság helyzetével és a magyar diplomácia 21. századi aktuális feladataival foglalkozik a 2023-ban megjelent Agrárdiplomácia kötetben Ökrös bevezető tanulmánya is (Ökrös, 2023). A termelési, hatékonysági (Udovecz, 2014) és versenyképességi feladatok mellett a hazai és nemzetközi piacra jutási feltételeket és képességeket is fejleszteni kell a hazai mezőgazdasági potenciálok jobb kihasználása érdekében, amelyet a jól működő agrárdiplomáciai menedzsment tud új pályára állítani (Zöldréti, 2023). A jövő szempontjából kedvező, hogy a KSH 2024. február 20-án kiadott, a mezőgazdaság teljesítményére vonatkozó jelentése szerint a 2022-es nehéz év után a hazai mezőgazdaság 2023. III. negyedéves adatai pozitív elmozdulást mutatnak (KSH, 2024).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A tanulmány egyik célja annak a vizsgálata, hogy az EU-szintű energiainfláció és a mezőgazdasági inputanyag-árindex változásai és a hazai mezőgazdasági ágazat NPL-szint változásai milyen kapcsolatban állnak egymással. A korrelációs összefüggések feltárását a CORREL elemző függvény alkalmazásával végeztük el. A vizsgálatokhoz szükséges adatforrások tekintetében az energiainflációs adatokat az Eurostat 2024 februárjában kiadott inflációs jelentés adatbázisának az energiainflációs adatokra szűrésével alakították ki a szerzők (Eurostat, 2024). Az adatbázis a jelentés címében megfogalmazott utalás ellenére nemcsak az eurózónára, hanem az EU27-re vonatkozó adatokat is tartalmazza, így a szerzők az adatbázis szűrését erre végezték el. A EU-szintű mezőgazdasági inputárindex-változás adatforrását az Eurostat témához kapcsolódó 2023. december 20-i jelentésének adatbázisa nyújtotta (Eurostat, 2023). A hazai mezőgazdasági ágazat NPL-szintjének vizsgálatához az MNB Pénzügyi Stabilitási Jelentés adta a kiindulást (MNB, 2023). A jelentés az eszközök minőségének vizsgálatához tartozó nemzetgazdasági szintű, valamint a hazai mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás és halgazdálkodás ágazat NPL-adatait használta fel a vizsgálat. A nemteljesítő hitelekéről az MNB Hitelregiszter (HITREG) adatbázisa tartalmaz adatokat, amelyhez kapcsolódóan a 35/2018. (XI. 13.) MNB rendelet írja elő az adatszolgáltatási kötelezettséget. A két nevesített tényező – egyrészt az energiainfláció, másrészt a mezőgazdasági inputanyagok árindexe – és a hazai mezőgazdaság NPL alakulásának összefüggéseit, annak korrelációját külön-külön vizsgálták a szerzők. A vizsgálat időhorizontja negyedéves értékekkel a 2020. IV. – 2023. III. időszakaidőszakra terjedt ki. A vizsgált két kiemelt tényező és a hazai mezőgazdaság NPL-idősor korrelációs együtthatója

jelzi az oksági összefüggés szorosságát. Az energiainflációs és a mezőgazdasági árindexváltozás, valamint az NPL alakulásának kapcsolatát a szerzők real time, tehát a statisztikákban jelzett, valós idősorral, illetve az árváltozások termelési, gazdálkodási folyamatokon való átfutásának idejére tekintettel az NPL idősorhoz képest T+1 negyedév eltolással is elvégezték, és így összesen négy korrelációs együtthatót határoztak meg.

A kutatásban újszerű a felhasznált mikroadatbázis, amely lehetővé teszi a nemteljesítő hitelek hitel és vállalati szegmensek szerinti vizsgálatát. Korábban csak nemzetgazdasági szintű adatok álltak rendelkezésre.

Az oksági feltárást követő hatásvizsgálat a teljes mezőgazdasági ágazat (egyéni gazdaságok és gazdasági szervezetek) adatait veszi figyelembe, az MNB HITREG-adataira épül, amelyek feldolgozását az Agrárközgazdasági Intézet (AKI) negyedéves gyakorisággal végzi el. A hazai mezőgazdaságot érintő NPL-elemzéshez a szerzők az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (AVHGA) default hitelek adatbázisát is felhasználták. HITREG-adatok a vizsgálati időszakban a 2020. III és 2023. III. közötti időszakra álltak rendelkezésre. A vizsgálat figyelembe vette azon ügyfeleket is, akik hitelének bruttó könyv szerinti értéke nulla. A vizsgálatához kidolgozott mutatók tekintetében a hitelügyletek darabszámát és a hitelállomány bruttó könyv szerinti értékét vizsgálták a szerzők. A hatások elemzése az oksági összefüggések feltáráshoz hasonlóan itt sem terjed ki az élelmiszeripar összefüggéseinek és helyzetének elemzésére.

A hazai mezőgazdasági ágazat NPL-szintjének célul kitűzött vizsgálata és a hatások alakulásához kapcsolódó összefüggések feltárása érdekében végrehajtott adatgyűjtést követő függvényeszerkesztés, továbbá annak elemzése az idősoros vizsgálatok és a függvényelemzés módszerét követte.

EREDMÉNYEK

Az EU27-szintű energiainflációs és mezőgazdasági inputárindex folyamatainak kapcsolata a hazai mezőgazdasági ágazat NPL-szintjének alakulásával

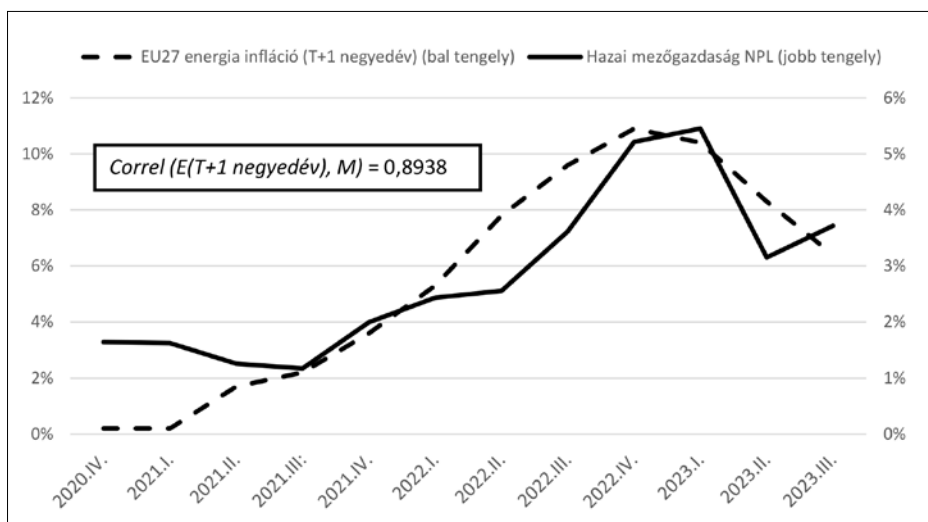
Az előző fejezetben bemutatott adatbázisforrások alapján felvett függvényekre vonatkozó korrelációs összefüggések feltárását a CORREL elemző függvény alkalmazásával végezték el a szerzők. A vizsgálat időhorizontja negyedéves (Q) értékekkel a 2020 Q4 – 2023 Q3 időszakra terjedt ki. Az EU27 energiainfláció (E) és a hazai mezőgazdasági (M) ágazat NPL-függvényeinek kapcsolatát jellemző, az idősorok valós idejéhez tartozó $Correl(E, M) = 0,7237$ értéket adott, amely már önmagában is erős kapcsolat meglétére utal. Az energiainflációs adatsor negyedévvel (T+1Q) történő eltolásával végzett hasonló elemzés azért indokolt, mert az árváltozások hatása is elcsúszva jelentkezik a pénzügyi, gaz-

dálkodási adatokban. Az így kapott $Correl(E(T+1Q), M) = 0,8938$ értéke mutatja az EU27 energiainfláció markáns kapcsolatát a hazai mezőgazdasági ágazat NPL-jének alakulásával. A függvények T+1Q kapcsolatát és a korrelációs tényező értékét a 2. ábra szemlélteti.

Az EU27 mezőgazdasági inputárindex (I) és a hazai mezőgazdasági (M) ágazat NPL-függvényeinek kapcsolatát jellemző, az idősorok valós idejéhez tartozó $Correl(I, M) = 0,8325$ értéket adott, amely a két függvény magas, markáns kapcsolatának meglétét jelenti. A mezőgazdasági inputárindex adatsorának negyedévvel (T+1Q) történő eltolásával végzett hasonló elemzés ebben az esetben is azért indokolt, mert az árváltozások hatása az inputanyagok vásárlását és felhasználását követően elcsúszva jelentkezik a pénzügyi, gazdálkodási adatokban. Az így kapott $Correl(I(T+negyedév), M) = 0,9097$ értéke mutatja az EU27 mezőgazdasági inputárak és a hazai mezőgazdasági ágazat NPL-függvényeinek nagyon

2. ábra

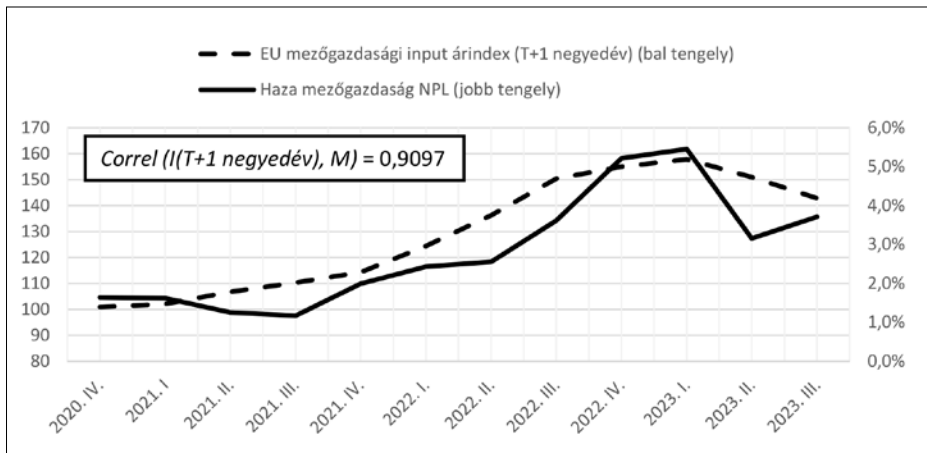
Az EU27 energiainfláció (T+1negyedév) és a hazai mezőgazdasági ágazat NPL-arányának korrelációja a 2020. IV. – 2023. III. időszakra
(Correlation of EU27 energy inflation (T+1Q) and the NPL ratio of the domestic agricultural sector for the period Q4 2020 – Q3 2023)

Forrás: saját számítás Eurostat (2024) és MNB (2023) adatsorok alapján

3. ábra

Az EU27 mezőgazdasági inputárindex (T+1negyedév) és a hazai mezőgazdasági ágazat NPL-arányának korrelációja a 2020. IV. – 2023. III. időszakra
(Correlation of the EU27 agricultural input price index (T+1Q) and the NPL ratio of the domestic agricultural sector for the period 2020 Q4 – 2023 Q3)

Forrás: saját számítás Eurostat (2023) és MNB (2023) adatsorok alapján

magas, erősen függő kapcsolatát. A pénzügyi, gazdasági összefüggések gyakorlati szorosságát a szerzők álláspontja szerint itt is a T+1negyedév vizsgálat mutatja, így ezt a nagyon markáns összefüggést és korrelációs értéket szemlélteti a 3. ábra. A mindkét esetben kimutatott nagyon szoros korrelációs kapcsolat az energia- és inputanyagárak, valamint az NPL alakulása között annak ellenére szignifikáns, hogy az EU-ban és hazánkban is piaci és nem piaci (moratórium) intézkedéseket egyaránt alkalmaztak a működőképes banki finanszírozás fenntartása érdekében.

A nemteljesítő hitelek változásával összefüggő hatások

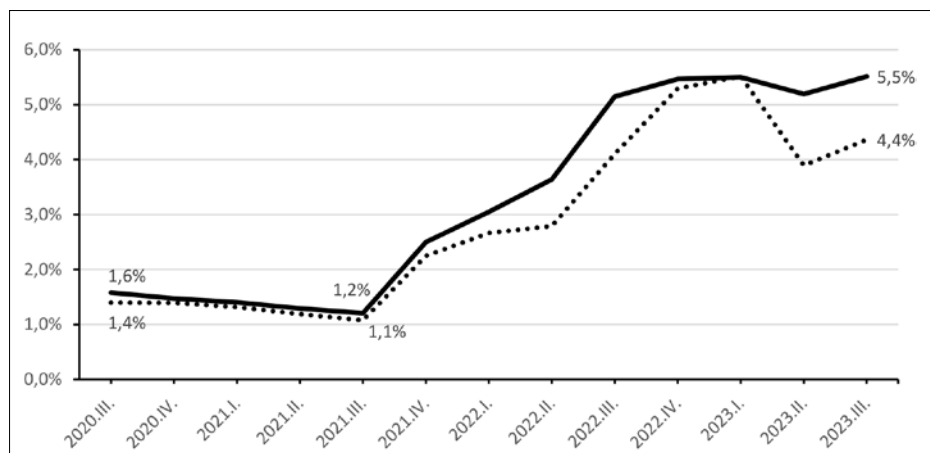
Az NPL-hatások vizsgálatához kapcsolt kérdések keretében a „Hogyan alakult a mezőgazdaság nemteljesítő hitelállománya az elmúlt években?” kérdés elemzésével kezdjük a feltáró munkát. A mezőgazdaság 2021 őszéig igen kedvező adósnak számított, azt követően azonban (a gazdasági és piaci problémákkal párhuzamosan) másfél évig folyamatosan emelkedett a nemteljesítő hi-

telek aránya. A hitelügyletek száma alapján az NPL-arány 2020 és 2021 III. negyedéve között 1,2 és 1,6 százalék között mozgott, majd 2022 IV. negyedévére 5,5 százalékra emelkedett, azt követően pedig lényegében stagnált (4. ábra). Az érintett állomány a korábbi 1,1 és 1,4% közötti értékről 2023 I. negyedévére 5,5 százalékra növekedett, majd 2023 III. negyedévére 4,4 százalékra csökkent (2023 III. negyedévének végén 46,5 milliárd forintot ért el). Ez az emelkedés egybeesik az inputárrobbanás kezdetével, amely hatását tovább erősítette 2022-ben az orosz–ukrán háború, az aszály és a hitelkamatok emelkedése. Utóbbit jól szemlélteti, hogy a változó kamatozású hitelek leggyakoribb referencia-kamatlába, a 3 havi BUBOR 2021 májusa és 2022 októberé között 0,9 százalékról 16 százalékra emelkedett, majd 2023. szeptember végéig 12%-ra csökkent. Ez az adósságszolgálat jelentős emelkedését okozta. Látható, hogy a mezőgazdaság ágazati szintű finanszírozási helyzete romlott, de érdemes megnézni, hogy azon belül milyen különbségek fedezhetők fel.

A több szempontú megközelítés keretében a „Milyen hitelcélokat érintett ez a jelenség leginkább?” kérdéshez tartozó adatok feldolgozásával folytattuk az elemzést. A nemteljesítő hitelállományon belül a legjelentősebb a beruházási hitelek aránya, az elmúlt időszakban 40 százalékot eny-

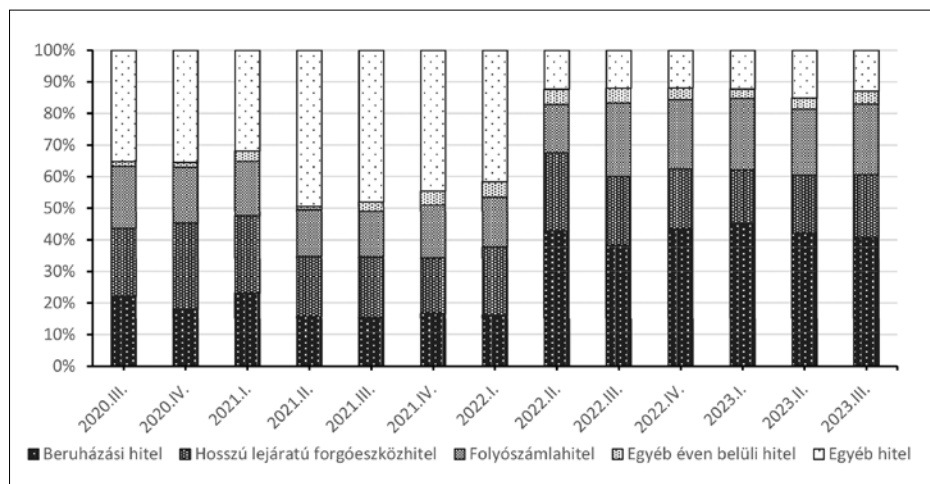
hén meghaladó részesedéssel rendelkeztek (5. ábra) (2023 III. negyedévében 19,0 milliárd forint). Ezután nagyságrendekkel lemaradva a folyószámlahitelek és a hosszú távú forgóeszközhitelk következtek 20-23 százalékos aránnyal (2023 III. negyedévében 10,4 és 9,2 milliárd forint).

4. ábra
A nemteljesítő hitelszerződések és hitelállomány aránya a mezőgazdaságban a 2020. IV. – 2023. III. időszakra
(The ratio of nonperforming loans and loan stock in agriculture for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

5. ábra
A nemteljesítő hitelállomány megoszlása hitelcélok szerint a 2020. III. – 2023. III. időszakra
(Distribution of nonperforming loans according to credit goals for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

Megfigyelhető az egyéb hitelek arányának 2022 eleji csökkenése, ami elsősorban az adatok tisztításának, a hitelek jobb kategóriába sorolásának tulajdonítható.

A következő vizsgálat a „Hogyan alakult az NPL-állomány szakágazatok szerint?” kérdés megválaszolására irányult. A nemteljesítő hitelekkel rendelkező vállalkozásokon belül a szántóföldi növénytermesztők szerepe a legjelentősebb, és a növekedés is ebben az ágazatban volt a legnagyobb. Összesen 934 nemteljesítő hitelszerződés kapcsolódott a szántóföldi növénytermesztéshez (40 százalék) (6. ábra), három év alatt 6,6-szorosára emelkedett ez a szám. Az állattenyésztők a nemteljesítő hitelek 22,5%-ért voltak felelősek, számuk három év alatt 3,9-szeresére növekedett. A kertészek részesedése a nemteljesítő hitelekben 18,4% volt 2023 III. negyedévében, három év alatt 7,5-szeresére növekedett a számuk.

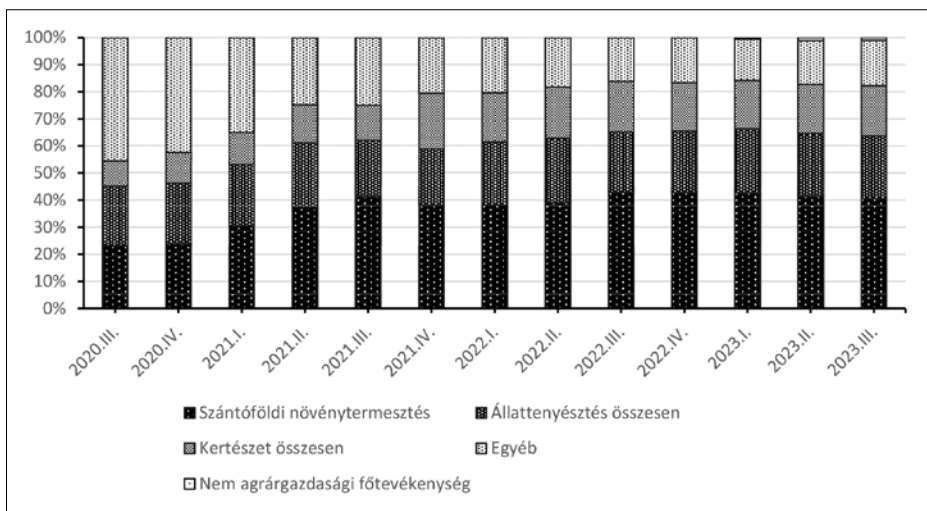
A nemteljesítő hitelállomány tekintetében kicsit módosul a kép az ágazatok különböző jellemző hitelmérete miatt. A legnagyobb arány az állattenyésztőkre volt jellemző

2023 III. negyedévének végén (38%) (7. ábra), az állomány három év alatt 3,3-ról 17,9 milliárd forintra növekedett (5,5-szeresére). Az állattenyésztésen belül az állomány közel fele a sertéságazathoz kapcsolódott. A szántóföldi növénytermesztők az NPL-állomány 31 százalékával rendelkeztek (14,2 milliárd forint), az állomány három év alatt 4,8-szorosára növekedett. A kertészet részesedése 16 százalékot tett ki, 7,5 milliárd forinttal, a növekedés három év alatt 4,3-szoros volt.

A nemteljesítő hitelállomány az elmúlt években abszolút értékben az állattenyésztés és a szántóföldi növénytermesztés esetében növekedett a leginkább. Feltételezhetően a súlyos aszály és az inputárrobbanás együttes hatásai miatt 2022 és 2023 III. negyedéve között a szántóföldi növénytermesztés érintett hitelállománya volt a legmagasabb (2021 I. negyedévében meghaladta a 21 milliárd forintot), azóta jelentős csökkenés volt megfigyelhető (8. ábra). Ezzel szemben az állattenyésztés esetében szinte folyamatos

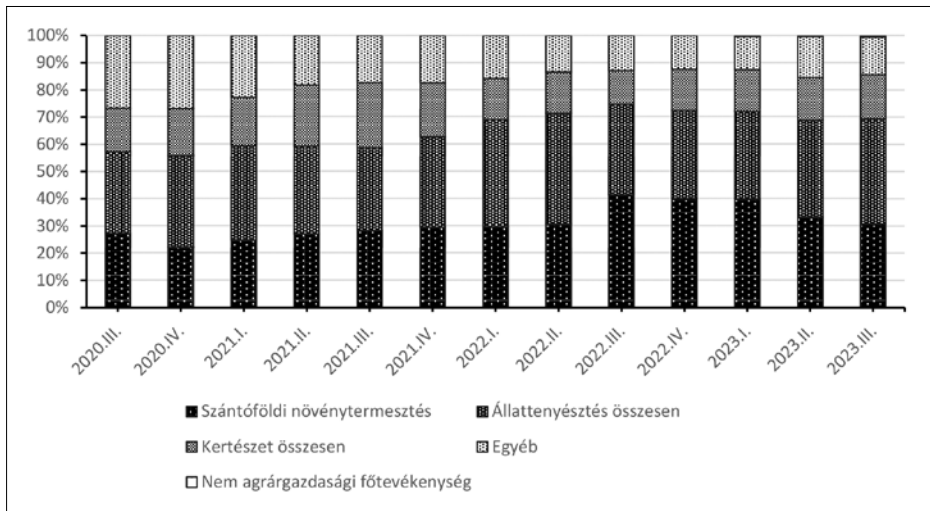
6. ábra

A nemteljesítő hitelszerződések megoszlása ágazatok szerint a 2020. III. – 2023. III. időszakra (Distribution of the number of non-performing loan contracts by sector for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

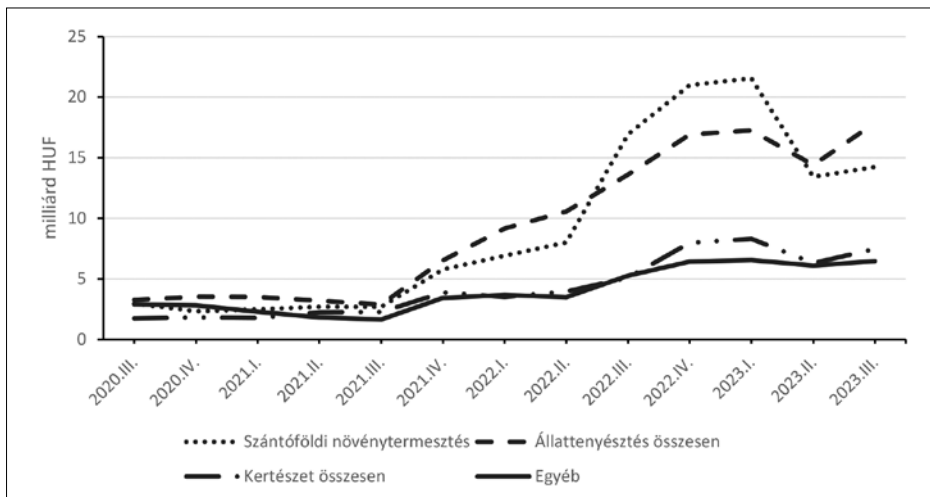
Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

7. ábra
A nemteljesítő hitelállomány megoszlása ágazatok szerint a 2020. III. – 2023. III. időszakra
(Distribution of nonperforming loans by sector for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

8. ábra
A nemteljesítő hitelállomány nagysága ágazatok szerint a 2020. III. – 2023. III. időszakra
(The size of nonperforming loans by sector for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

a növekedés, és 2023 III. negyedévében érte el az eddigi csúcspot.

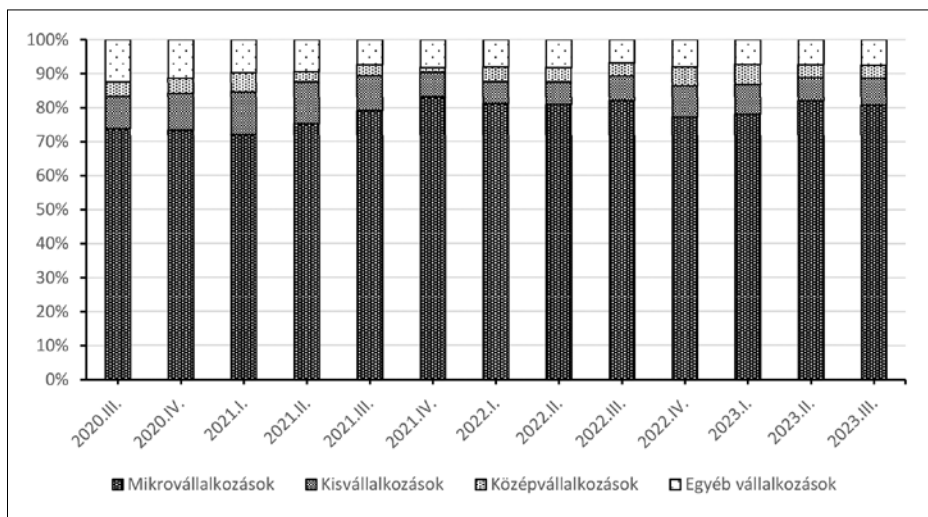
Vállalati méret szerint vizsgálva a hitelek számát arra kerestük a választ „Hogyan alakult az NPL-hitelállomány vállalati mé-

retek szerint?” A válasz tekintetében szembevetűnő a mikrovállalkozások meghatározó súlya. A legkisebb kategóriához kötődik a nemteljesítő hitelek mintegy négyötöde (9. ábra) (2023 III. negyedévében 1892

9. ábra

A nemteljesítő hitelszerződések megoszlása vállalati méret szerint a 2020. III. – 2023. III. időszakra

(Distribution of nonperforming loan agreements by company size for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

hitelügylet), és a növekedés is itt volt a legnagyobb a három év alatt (4,2-szeres). Ennek hatására arányuk 7 százalékponttal növekedett. A kisvállalkozások aránya 7,8, a középvállalkozásoké 3,9, az egyéb vállalkozásoké (nagyvállalkozások és kkv-nak nem minősülő vállalkozások) 7,6% volt, a növekedésük pedig 3,2-szeres, 3,5-szeres és 2,4-szeres volt. Ennek következtében a három kategória részesedése csökkent három év alatt (–1,7, –0,4 és –4,9 százalékpont). Az adatok alátámasztják, hogy a közelmúlt kihívásai elsősorban a kisebb vállalatokat hozták nehéz finanszírozási helyzetbe, mivel esetükben többnyire kisebbek a tartalékok.

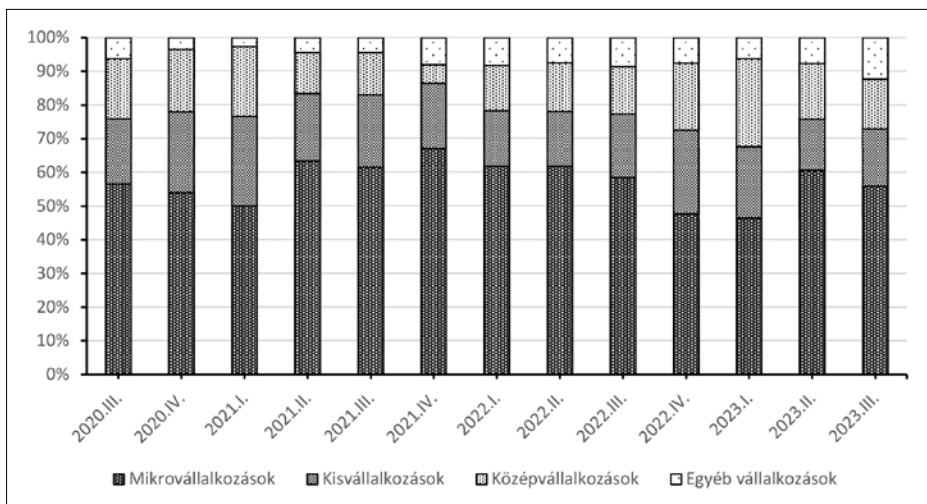
Méretükből fakadóan a nemteljesítő hitelállományból a mikrovállalkozások kisebb arányban részesedtek, mint az ügyletek számából. E vállalkozásokhoz az állomány 56%-a (26 milliárd forint) kapcsolódott 2023 III. negyedévében (10. ábra). Az állomány három év alatt 4,2-szeresére növekedett. A kisvállalkozások NPL-ügyleteinek aránya 17, a középvállalkozásoké 15% volt, esetük-

ben az állomány növekedése 3,8 és 3,6-szoros. Az egyéb vállalkozások részesedése 12%-ot tett ki, ebben a kategóriában volt a legnagyobb arányú a növekedés a három év alatt (8,3-szoros). Szembetűnő, hogy a szóban forgó szegmens esetében a darabszámnál sokkal jobban növekedett a nemteljesítő hitelállomány, ami azt mutatja, hogy néhány nagyvállalat nagyméretű hiteléről lehet szó. Ezt támasztja alá, hogy három év alatt az egy vállalatra jutó NPL-állomány 9-ről 32 millió forintra növekedett.

A nemteljesítő hitelállomány a mikro- és az egyéb vállalkozások esetében folyamatosan növekedett az elmúlt három évben, ami arra utal, hogy nem volt javulás az érintett vállalkozások jövedelmi és finanszírozási helyzetében (11. ábra). Ezzel szemben a kis- és a középvállalkozások nemteljesítő hitelállománya a csúcshoz viszonyítva már harmadával/felével csökkent.

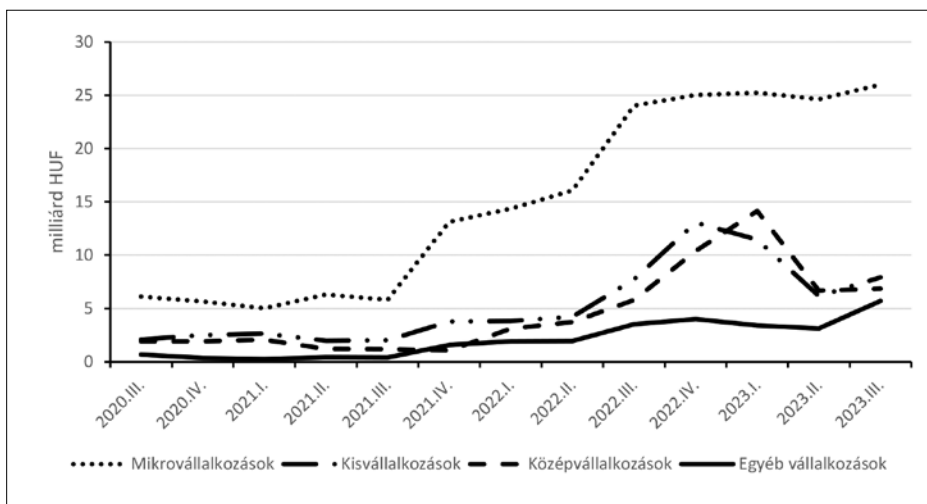
Az elemzés a „Milyen kapcsolat fedezhető fel a hitelmoratórium és az NPL-állomány között? kérdésre is választ keresett. A nemteljesítő hitelszerződések

10. ábra
A nemteljesítő hitelállomány megoszlása vállalati méret szerint a 2020. III. – 2023. III. időszakra
(Distribution of nonperforming loans by company size for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

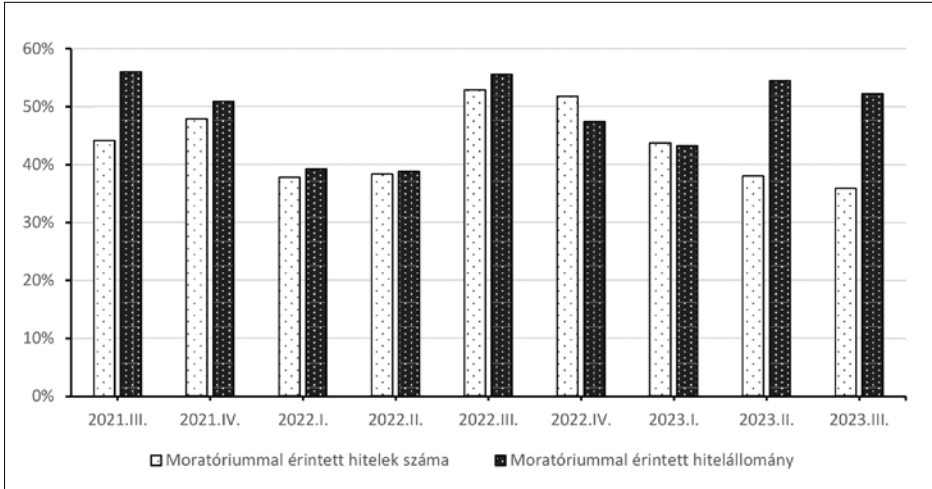
11. ábra
A nemteljesítő hitelállomány vállalati méret szerinti bontásban a 2020. III. – 2023. III. időszakra
(Nonperforming loans broken down by company size for the period 2020 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

12. ábra

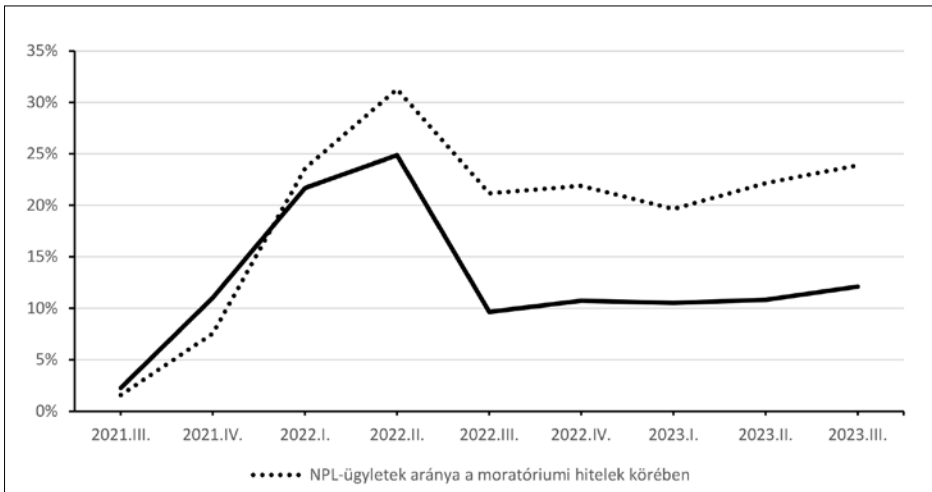
A nemteljesítő hitelekben belül a moratóriummal érintettek aránya a 2021. III. – 2023. III. időszakra
(Percentage of nonperforming loans affected by the moratorium for the period 2021 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

13. ábra

A hitelmoratórium által érintett hitelekben belül a nemteljesítők aránya a 2021. III. – 2023. III. időszakra
(Percentage of nonperforming loans within the loans affected by the loan moratorium for the period 2021 Q3 – 2023 Q3)

Forrás: AKI az MNB Hitelregisztere alapján saját szerkesztés

egyharmada (36%) volt érintett a hitel-moratóriummal 2023 III. negyedében, amikhez az állomány 52%-a kapcsolódott (12. ábra). Ez alapján a nagyobb hitelek voltak részesei a moratóriumnak.

A moratórium által érintett hiteleknek csak kisebb része volt nemteljesítő. A hitel-szerződések valamivel több, mint ötöde, az állomány tizede volt nemteljesítő 2023 III. negyedében (13. ábra). Ezek az arányok 2022 II. negyedéve óta csökkennek.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A szerzők által elvégzett korrelációs vizsgálatok egyértelműen bizonyítják a (H1) hipotézis megalapozottságát, amely szerint az input- és energiaárak alakulása – a piaci és nem piaci intézkedések ellenére – szignifikáns kapcsolatot mutat az NPL alakulásával. A hazai mezőgazdasági ágazat NPL-arány alakulásának elemzése a feltárt eredmények alapján rámutatott, hogy a nemzetközi és hazai pénzügyi, gazdasági és piaci problémák a mezőgazdaság finanszírozási helyzetére is érdemi hatással voltak, a korábban igen jó adósnak számító ágazatban a nemteljesítő hitelek aránya emelkedett. Az elvégzett feltárások és elemzések rámutatnak, hogy a nemfizető hitelek hitelcél szerint elsősorban a beruházási hiteleket, ágazat szerint pedig a szántóföldi növénytermesztőket érintette.

Szembetűnő a mikroállalkozások nemteljesítő hiteleinek magas száma és kiugró mértékű növekedése. Ez elsősorban annak lehet a hatása, hogy esetükben vélhetően kisebbek a pénzügyi tartalékok, az aszály okozta hozamkiesést és a jövedelmezőség input- és outputáruk változásának hatására bekövetkezett csökkenését nehezebben tudták ellensúlyozni. Az eredmények azonban a teljes kkv-szektor fokozott kockára mutatnak rá. Ezek az eredmények a (H2) hipotézis megalapozottságát is alátámasztják, amely szerint a hazai mezőgazdasági kkv-szektor terhelik leginkább az NPL-változást kiváltó hatások. Bízható ugyanakkor, hogy az NPL-arányok stabilizációja is megfigyelhető, a csökkenő kamatpálya és javuló gazdasági környezet hatására a jövőben várhatóan javulás következik be.

Mindenesetre az agrárpolitikának a közeljövőben is kiemelt feladata lesz a vállalkozások likviditásának javítása, amelynek fő eszköze a jövedelempótló támogatások kifizetése, valamint a kedvezményes hitelprogramok működtetése. A világ folyamatosan változik, a természeti, társadalmi és gazdasági változások a jövőben is folytatódni fognak, így folyamatosan kell javítani alkalmazkodó és ellenálló, stressztűrő képességünket. Tudatos tervezéssel kell folytatni az ágazati rezilienciaépítés folyamatát.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- European Banking Authority (2024). Policy work on NPL. [https://www.eba.europa.eu/legacy/risk-analysis-and-data/npls#:~:text=Non%2Dperforming%20loans%20\(NPLs%20%E2%80%93,lending%20into%20the%20real%20economy](https://www.eba.europa.eu/legacy/risk-analysis-and-data/npls#:~:text=Non%2Dperforming%20loans%20(NPLs%20%E2%80%93,lending%20into%20the%20real%20economy)
- European Central Bank (2024). ECB publishes supervisory banking statistics on significant institutions for the third quarter of 2023. <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2024/html/ssm.pr240112~7843aa75fa.en.html>
- European Commission (2017). Communication to the european parliament, the council, the european central bank, the european economic and social committee and the committee of the regions on completing the banking union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:52017dc0592>
- European Commission (2018). Commission measures to address the risks related to NPLs. [HTTPS://EC.EUROPA.EU/INFO/PUBLICATIONS/180314-PROPOSAL-NON-PERFORMING-LOANS_EN](https://ec.europa.eu/info/publications/180314-proposal-non-performing-loans_en)

- European Commission (2020/a). COVID-19: Commission presents guidelines for border measures to protect health and keep goods and essential services available. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_468
- European Commission (2020/b). Questions and Answers: Tackling non-performing loans to enable banks to support EU households and businesses. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_2376
- European Commission (2020/c). Action plan: Tackling nonperforming loans (NPLs) in the aftermath of the COVID-19 pandemic. https://finance.ec.europa.eu/publications/action-plan-tackling-non-performing-loans-npls-aftermath-covid-19-pandemic_en
- European Commission (2023). MONITORING EU AGRI-FOOD TRADE: DEVELOPMENTS IN SEPTEMBER 2023. https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-agri-food-trade-surplus-increases-september-2023-2023-12-21_en#:~:text=After%20a%20stable%20summer%2C%20the,the%20same%20period%20in%202022.
- European Council (2017). Council conclusions on Action plan to tackle non-performing loans in Europe. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/07/11/conclusions-non-performing-loans/>
- European Council (2020). Increased support for EU farmers affected by the COVID-19 crisis: Council adopts exceptional measures. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/06/24/increased-support-for-eu-farmers-affected-by-the-covid-19-crisis-council-adopts-exceptional-measures/>
- Eurostat (2024). Inflation in the euro area. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Inflation_in_the_euro_area
- Eurostat (2023). Agricultural prices fell in the third quarter of 2023. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231220-2>
- Gyuricza, Cs. és Zöldréti, A. (2022). A krónikus szezonális munkaerőhiány kezelése az agráriumban. In: Zöldréti, Attila (szerk.) *Utunk az indulástól céljaink eléréséig - megújuló vidék, megújuló agrárium, SAPARD20* (pp. 109–115). Budapest, Magyar Közgazdasági Társaság.
- Kapronczai, I., Szűcs, I., Goda, P., Potori, N., és Bedő, Z. (2021). Stratégiai elemek az agrárgazdaságban I. – Fókuszban a hatékonyság és a versenyképesség. *Agro Napló*, XXV(5), 16–20.
- KSH (2023). Mezőgazdasági termelők és ráfordítási árak, 2023. I. fél év. https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/mezogazdasagi_termeloi_es_raforditasi_arak_2023_i_felev/mezogazdasagi_termeloi_es_raforditasi_arak_2023_i_felev.pdf
- KSH (2024). Mezőgazdaság teljesítménye 2023. <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/a-mezogazdasag-teljesitmenye-mezogazdasagi-szamlarendszer-2023-masodik-becsles/index.html>
- MNB (2023). Pénzügyi Stabilitási Jelentés, Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 2024. május
- Udovecz Gábor (2014). Gondolatok a „Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban” című vitacikkhez. *Gazdálkodás*, 58(5), 481–487.
- Ökrös, O. (2023). A magyar agrárdiplomácia 21. századi aktuális feladatai és célkitűzései. In Zöldréti, A. és Vajda, L., *Agrárdiplomácia* (pp. 15–21). MATE, Gödöllő.
- Zöldréti, A. (2023). A nemzetközi agrárdiplomácia menedzsment lényeges vonásai. In Zöldréti, A. és Vajda, L., *Agrárdiplomácia* (pp. 91–95). MATE, Gödöllő.